

СИМУЛЯКР ЯК ЗАСІБ САМОПІЗНАННЯ В РОМАНІ ДЕВІДА ТРОЄРА «ПЕРЕКЛАД ДОКТОРА АПЕЛЛЕСА»

THE SIMULACRUM AS A MEANS OF SELF-KNOWLEDGE IN DAVID TROYER'S NOVEL "THE TRANSLATION OF DR. APELLES"

Шостак О.Г.,

orcid.org/0000-0001-7532-4294

доктор філологічних наук,

професор кафедри іноземних мов і перекладу

Національного авіаційного університету

Aix Marseille Univ, LERMA, Aix-en-Provence, France

Оскільки література є важливою складовою культури, своєрідним матеріальним виявом ментальності, боротьба за суверенітет корінних націй Північної Америки є важливим мотивом творчості корінних письменників. Творчість Девіда Троєра стоїть ніби осторонь заявлених проблем, проте його теза про те, що література може викликати або натякати на культуру, або навіть вказувати на неї як на місце призначення чи місце поза сторінкою, на ідеал чи ідею, які є надто великими та мінливими та живими, щоб міститися в тексті є особливо важливими у цьому контексті. Література, на думку Троєра, може метонімічно замінити культуру, але вона не є культурою.

Саме таке важливе місце у творчості Троєра посідає ідея симуляції і симулякрів. Симулякрізація трактується ним згідно розуміння постмодерністами реальності як простору симулякрів – об'єктів, відчужених знаків, які на відміну від знаків-копій фіксують не схожість, а відмінність із референтною реальністю. Симулякрізація суспільства змальовується у романі «Переклад доктора Апеллеса» як процес породження симулякрів – знаків, відірваних від реальних об'єктів, Симулякри є образами, котрі для людини мають більше значення, ніж реальні аналоги. Постмодерна поетика розглядає симулякр як засіб маніпуляції свідомістю, заміною реального світу уявним, проте таким, що сприймається людиною у якості реально існуючого. В епоху загальної симуляції, що створює гіперреальність, яка не дає можливості відрізнити справжнє від вигадки, симулякр постає у вигляді «точної копії оригіналу, який насправді ніколи не існував». Сучасність постає у творчості Троєра як ера тотальних симуляцій, бо все, що переносилось у план психічного та ментального, сприймається ним як метафорична сцена. А все, що переноситься без будь-якої метафори у простір стає симуляцією, у результаті чого маємо справу із гіперреальністю, де відбувається заміна реального знаками реального (симулякрами), під час цього процесу гіперреальність, яка формується через застосування симулякрів, абсорбує та поглинає об'єктивну реальність.

Ключові слова: корінні жителі Північної Америки, постмодернізм, індіанці, література корінних американців, симулякри.

Since literature is an important component of culture, a kind of material manifestation of mentality, the struggle for the sovereignty of the indigenous nations of North America is an important motive for the text of indigenous writers. David Treuer's work seems to stand apart from the stated problems, but his thesis that literature can evoke or allude culture, or even point to it as a destination or place beyond the page, an ideal or idea that is too large and changeable to be contained in the text are particularly important in this context. Literature, according to Treuer, can metonymically replace culture, but it is still not culture.

The idea of simulation and simulacra occupies such an important place in Treuer's works. Simulacrisation is interpreted by him according to the postmodernists' understanding of reality as a space of objects, alienated signs, which, unlike copy signs, record not similarity, but difference with the referential reality. Postmodern poetics considers the simulacrum as a mean of manipulating consciousness, replacing the real world with an imaginary one, that is perceived by a person as a real world. In the era of general simulation, which creates a hyperreality that makes it impossible to distinguish the real from the fiction, the simulacrum appears in the form of "an exact copy of the original that never really existed".

The simulacrumization of society is depicted in the novel "The Translation of Dr. Apelles" as the process of generating simulacra – signs detached from real objects. Simulacra in his novel are images that are more important to a person than real analogues. Modernity appears in Treuer's work as an era of total simulations, because everything that was transferred to the psychic and mental plane is perceived by him as a metaphorical scene. And everything that is transferred without any metaphor into space becomes a simulation, as a result of which we are dealing with hyperreality, where the real is replaced by signs of the real (simulacra), during this process, hyperreality, which is formed through the use of simulacra, absorbs and absorbs the objective reality.

Key words: Native Americans, postmodernism, Indians, Native American literature, simulacra.

Постановка проблеми У сучасних літературознавчих дослідженнях висувається думка щодо того, що антиколоніальні теорії постмодернізму не є до кінця суголосними із уявленнями корінних народів Північної Америки про весь світ

і історію. Літературна критика, у якій обговорюються питання творчості письменників корінного походження досі не має цілісної теоретичної матриці, натомість наявні різноманітні дефініції таких важливих для літературознавчого дискурсу

понять, як «постколоніалізм», «постколоніальна критика», «постколоніальна теорія», авторські моделі інтерпретацій явищ історичної правди, тілесність. Широкою за своїм інструментарієм є й методологія аналізу такі як порівняльно-історичний аналіз, реконструкція, постструктуралізм, феміністична критика, деконструкція.

Постановка завдань. Актуальність нашої статті зумовлена тим, що творчість Девіда Троєра дає можливість осмислити множинність постмодерніських підходів при аналізі творчості американських письменників корінного походження на початку ХХІ ст.

Мета даної статті. Мета дослідження полягає у визначенні проблематики та виявленні особливостей застосування симулякру у романі Девіда Троєра «Переклад доктора Апеллеса». Розвідка присвячена висвітленню проблеми постмодерної гри і симулякризації тексту цього амбівалентного роману.

В епоху радикальної дегуманізації, у тому числі й самої людини, яку виганяють із центру світобудови, тому немає більше ні людини, ні світу як системи. Ж. Бодрійяр у працях «Симуляції», «Екстазкомунікації», «Прозорість зла» говорить про гіперреальність, технологічне вбивство реальності та спокусу віртуальністю. Вважаючи, що породження моделей реального за відсутністю реальності – це гіперреальність, тому що місцевість більше не передує карті, натомість карта передує місцевості. Оцінюючи подібний стан як симуляцію, Бодрійяр говорив про те, що ми живемо серед незліченних репродукцій ідеалів, фантазій, образів і мрій, оригінали яких залишилися позаду нас.

Девід Троєр є не тільки відомим письменником корінного походження, членом нації анішінабе. Він є автором трьох романів: «Маленький», «Гайавата» та останнього «Переклад доктора Апеллеса». Він також написав провокаційну критичну розвідку книгу під назвою «Белетристика корінних американців: посібник користувача». У 2006 році Трейер отримав нагороду Washington Post Critics Choice Award, а в 2007 році – стипендію Гуггенхайма за роботу над документальною книгою про життя в резерваціях. «Белетристику корінних американців: посібник користувача» можна вважати однією з найбільш провокативних критичних розвідок присвячених дослідженню літератури корінних письменників Північної Америки, будь-коли написаних критиком корінного походження. У цій праці Д. Троєр зачіпає питання про те, що літературні твори, які виходять із-під пера письменників корінного по-

дження, донині трактуються як артефакт культури, а не культурне явище [4, с. 199]. Критик убачає різницю між культурою літератури й літературою як явищем культури. Троєр неодноразово наголошував, що це є проблемою для розвитку літератури корінних народів, бо створює плутанину між двома явищами [1, с. 240]. Про цю свою позицію він неодноразово підкреслював, говорячи, що «якщо літературу корінних американців викладають як культуру, культура та література здешевлені, схильні до маніпуляцій, неправильно зрозумілі, а процес нечесний. Культура є темою індіанських романів, але вона не є будівельним матеріалом» [3, с. 48].

Девід Троєр глибоко переконаний, що літературні тексти – це не життя і не культура. У одному із інтерв'ю він сказав, що «культура живе людьми і перебуває в стані постійної трансформації. Література може підказувати культуру. Тобто література може викликати, натякати чи вказувати на культуру як місце призначення чи місце поза сторінкою, ідеал чи ідею, які є надто великими, мінливими та живими, щоб міститися в тексті. Отже, я вважаю, література може метонімічно замінити культуру, але це не культура» [3, с. 51]. Висказана ним думка є цілком суголосною ідеям постмодернізму про те, що світ як такий – лише вигадка: вигадка означає щось, про що розповідають і що існує лише у тексті... релігія, мистецтво, наука, історія стільки різних інтерпретацій світу, чи, точніше, стільки варіантів вигадки.

Роман «Переклад доктора Апеллеса» написаний одночасно із «Белетристикою корінних американців» Троєр вважає наочною ілюстрацією теоретичних тез, що він їх виклав у «Белетристиці». Текст «Перекладу доктора Апеллеса» заслуговує на розгляд «вартісності» із боку «літературності»; однак, попри усі скарги Трейєра на те, що письменники корінного походження у ХХ столітті у тій чи іншій мірі мають тенденцію відтворити романтичні погляди на індіанців ХVІІІ та ХІХ століть, його «історія в історії» у його власному романі представляє романтичну байку як рідний текст, який нібито перекладає головний герой твору доктор Апеллес. У передмові перекладача знайдений рукопис визначено як «найдивовижніша історія, яку я коли-небудь чув – повна індіанців, на яких приємно дивитися, а також індіанців, які були підступними, історія повна сцен полювання, захоплення у полон та повторного захоплення у полон». Ця історія сповнена неймовірних збігів, про двох знайдених дітей, які загубилися, потім знайшлися, а потім знову втратили одне одного,

роздуті фантазії про красу та кохання. Це більш ніж дивовижно; це абсурдно [5, с. xx]. З частинами незавершеного «перекладу» перетинаються пригоди у фентезі та, зрештою, кохання головного героя бідного, самотнього, людиноненависника доктора Апеллеса, чий поворот «реального життя» однаково неправдоподібні як і у книзі, яку він перекладає. Цілком передбачувано, що в кінці роману обидві історії врешті-решт поєднуються, хоча й не обов'язково передбачуваним чином. Можливо, це спосіб Трейера вирватися з обмежувальних ланцюгів ідентифікації як письменника корінного походження. Проте текст цього роману ставить під сумнів його здатність як художника візуалізувати та відтворити світ поза межами досвіду, але при цьому тримати цей світ закріпленим у позірній реальності. У «Перекладі» спостерігаємо химерне перетворення героїв анішінабе у стилізовані образи Діснейленду. Створений ним «міф» явно є химерним міфом-симулякром. Можливо, тому Троєр не бажає розпізнати «істини», закладені в міфах, на які спирається.

Сам Троєр, як літературний критик пише про те, що «Я категорично не згоден з тим, що література корінних американців замовчується або знецінюється в академічному середовищі та змушена займати незручні позиції по відношенню до «західної» критики. Я вважаю навпаки, що індіанська література, критика та дослідження корінних американців спираються майже виключно на західні практики, прийоми та традиції, і здебільшого через тему чи деякі естетичні чи тематичні елементи виглядають як індіанці. Найпотужнішим і найважливішим є те, що ця іронія проявляється у сфері політики ідентичності, де просто тому, що люди можуть претендувати на індіанську кров, вони відчувають, що можуть претендувати на ексклюзивний інтелектуальний простір» [3, с. 50].

Протагоніст «Перекладу» Апеллес також ускладнює процес пізнання реальності навкруг нього, показуючи текст, який має європейська культура як щось особливе, створене виключно народом анішінабе. На справді це дуже штучний текст ідилічного пасторального роману створеного за зразком «Дафніса та Хлої», головні герої просто тут переодягнені у індіанців під іменами Бімаадіз та Ета. Ці розділи представляють симуляцію життя корінного населення, в якому Апеллес, вчений анішінабе, боїться зникнути, і лише написавши історію свого життя у явному контрапункті він може «перекласти» своє життя також для інших як для нього самого [6, с. 59]. Оскільки Ю. Крістева пропонує вважати текстом і людську свідомість, то у випадку доктора Апеллеса

людська свідомість виглядає як набір стереотипів, результат абсорбції різних культурних явищ, а культура, для самого Троєра, – це і є текст, де людина – лише медіум, з якого мова створює простір своєї гри. Такий сенс Р. Барт вкладає у концепцію смерті автора, яку можна спостерігати протягом всього роману. Автор, текст, читач – єдине «нескінченне поле для гри». Роман закінчується невеличким розділом «Доктор Апеллес стоїть біля вікна» в якому піддається сумніву не тільки існування тексту і його перекладу. «Манускрипт не загублено, але, можливо, його ніколи і не було знайдено» [5, с. 314].

Зазвичай багато романів авторів корінного походження, які передували «Перекладу доктора Апеллеса», найчастіше притримувалися шаблону «повернення до витоків», до якого повинні повернутися корінні персонажі, щоб знайти їх «племінне та індивідуальне коріння». Перелік трьох «важливих упереджень» для художньої літератури індіанців складається із переконань, «що племінний роман повинен завжди розповідати про «позбавлення власності», а не про суверенітет; корінний американець повинен обов'язково повернутися додому, щоб знайти себе «вродженого», а індіанська свідомість і корінні письменники «відновлюють» індіанців. [6, с. 60–61]. Проте Троєр у своєму романі демонструє абсолютно протилежний підхід до створення літературного тексту, за що зазнає нищівної критики з боку колег. Так, наприклад, Джон Калб пише про такий підхід Троєра до створення літературних текстів і їх інтерпретації з точки зору слідування європейських канонів як щось вкрай шкідливе. «Цей розгляд літератури в рамках більшої сфери не є точним аргументом, який він наводить у цих чотирьох есе про літературні твори, перемижуючи короткі, більш особисті оповіді. Радше він припускає, що весь канон літератури корінних американців/американських індіанців є нібито ілюзією, а ті, хто створює, викладає чи критикує її, просто підробляють або, ще гірше, вчиняють неправду. Він дає кілька досить суворох оцінок, зокрема Шермана Алексі, він порівнює із сміттярем, а Ердріча, Велча та Сілко, роботу яких він хвалить, але стверджує, що вона не є «індіанською». Можна було очікувати, що текст із підзаголовком «посібник користувача» стане в нагоді будь-якому читачеві, який цікавиться індіанською художньою літературою, надаючи вказівки для повної оцінки та аналізу літератури. На жаль, це не те, що пропонує цей том. Що робить цей посібник менш ніж корисним, так це деякі кричущі помилки та суттєві неправильні читання» [2, с. 114].

Головний герой роману доктор Апеллес живе у місті і не збирається повертатися, він кілька разів досить побіжно згадує про своє індіанське походження, але не загострює увагу на цьому, крім того він має академічний ступінь доктора наук, що для представника корінних народів Північної Америки є надзвичайною рідкістю... На наш погляд, Троєр просто грається із читачем у текстах обох своїх книг у дуже постмодерній манері, наслідуючи те, перо що Бодріяр пише як про смерть автора, бо небажання бути репрезентованою у сучасній людині стає дедалі сильнішим, виходячи на той рівень, коли ми не хочемо бути представленими навіть у слові, коли нас охоплює спокуса опинитися поза мовою як системою означення.

Текст роману «Переклад доктора Апеллеса» робить це протистояння критиків набагато більше експліцитним, включаючи текст у тексті, пасторальний роман про шляхетних дикунів, що втілює євроамериканські стереотипи та позиції різко контрастує з більш реалістичною історією Апеллеса. У пасторальних розділах герої Бімаадіз і Ета вигодовуються незалежно дикими тваринами, дозволяючи парі отримати, відповідно, «силу лося» і «вовчі властивості»; оповідь припускає, що пара також успадковує тваринну здатність до полювання та до розуміння де і як ставити пастка, а також надприродну близькість до природи. Їх історія сповнена безглузких збігів, наприклад, коли ці двоє возз'єднуються практично одночасно із обома парами давно втрачених батьків – також як проза, яку можна взяти із будь-якого любовного роману: суперництво двох закоханих у Ету хлопців за її увагу. Наприклад, Бімаадіз у тексті описується як «полонений її красою» і «рабом бажання».

Більш важливо те, що Бімаадіз і Ета говорять формальною, стандартною мовою, яку євроамериканська культура часто асоціює із індіанцями. Трейер припустив в інтерв'ю, що його «Белетристика корінних американців» можна читати як свого роду «супутній твір» до «Перекладу доктора Апеллеса» [3, с. 58], а його опис роману *Fools Crow* Джеймса Велч однаково добре підходить для власне самої історії Бімаадіза та Ети: «Кожен персонаж говорить реченнями це, здебільшого, повні, дискретні думки. У кожний момент промови – незалежно від класу, віку, статі чи навіть породи – персонажі говорять однаково». [6, с. 60–61].

Схоже, що Троєр обирає постмодерністську іронію як стратегію створення тексту, щоб передати внутрішній порив протагоніста, що полягає

у прагненні подолати сприйняття світу як протистояння суб'єкта та об'єкта. Людина повинна перестати сприймати себе як стійку і незмінну в часі структуру, але у кожний момент свого існування бути «своїм Іншим». Визначальним тут слід вважати момент ціннісного заниження, сила якого у тексті роману може коливатися в діапазоні від іронічної насмішки до гвідкритого заниження. Троєр використовує у заголовках до розділів слово «війна», проте у тексті твору немає згадки про бойові дії, тим самим натякаючи на внутрішні війни і протистояння, врешті решт, щоб оголосити і кінці твору, що «війна кінчена»... Таким чином Троєр демонструє власне бачення виходу за межі бінарних опозицій суб'єкта та об'єкта, трансцендентного та іманентного... взагалі за межі думки та мови, за межі будь-якого установленого порядку атрибутувати літературні тексти письменників корінного походження. Подібне можливо, лише у переживаннях так званого «внутрішнього досвіду смерті автора», коли роль автора зводять до досвіду, в якому вже ніщо не може сповіщати про екстеріоризацію буття, атрибутованого нав'язаним зовнішнім очікуванням щодо корінних американців, а тому досвіду внутрішнього, суверенного. Це досвід, у якому смерть автора постає як смерть Бога тексту, який своєю таємницею відкриває кінцівку, безмежне панування межі, порожнечу її подолання, в якій він не зраджує собі.

Власне, від самого початку у читача виникає запитання, хто ж такий на справді представник нації айшінаабе, знаток невідомих мов і одночасно звичайний робітник незвичайної бібліотеки, де зберігаються примірники усіх книг світу (у якій легко прочитується алюзія на бібліотеку із «Імені Рози» У. Уко) доктор Апеллес. Автор дає підказку на самому початку роману у якості епіграфа вірш «Олександр і Кампаспе» авторства попередника Шекспіра Джона Лілі, де мова йде про кохану Олександра Македонського Кампаспе. «Купідон і моя Кампаспе грали у карти на поцілунки. Купідон платив; він ставить свій сагайдак, лук і стріли, голубів своєї матері та упряжку горобців, губить і їх. Потім він кидає на сукно корал своїх губ, троянди, що квітнуть на щоках, і прозору ясність свого чола. А потім ямку з підборіддя. Все це виграла моя Кампаспе. Нарешті він ставить пару своїх очей, вона виграє... Амур сліпий піднявся. О, Кохання, що вона з тобою зробила? Що ж тоді очікує на мене?» [5, с. x].

Апеллес заявляє, що: «відчуває там є зв'язок між перекладом і любов'ю» [5, с. 24]. Любов, Апеллес пропонує, означати як «переклад» себе

«на мову, яку хтось, десь, захоче прочитати» [5, с. 39]; іншими словами, бути зрозумілим іншим, він спочатку має створити себе як текст, щоб представити його іншим. Коли Апеллес розглядає свою ізоляцію, він починає боятися смерті «ніхто в цьому світі не залишився, щоб говорити про нього» [5, с. x]. Коли він знайде коханку, Кампаспе, вона також бачить його як текст, «приємну тортурю, тому що вона прагнула підняти його обкладинку і прочитати його, привести його додому і прочитати його негайно і повністю, і, зрештою, покласти його у свої найбільш приватні та інтимні стоси» [5, с. 144].

Художник на ім'я Апеллес увійшов в історію своїми геніальними полотнами, саме йому великий полководець довірив створити портрет коханої. Під час роботи над ним художник щиро закохався у оригінал і створив картину неймовірної краси. Бачачи неймовірне почуття творця, Олександр поступився коханою, залишивши собі лише її геніальний портрет. Кохана доктора Апеллеса у романі також носить ім'я Кампеспе. Таке обігрування прихованих алюзій на європейську культуру у тексті роману, базованого нібито на фактах історії народу анішінаабе, є виявом постмодерністської іронії, своєрідною апропріацією цієї культури представниками анішінаабе. Це є діаметрально протилежним тому, що ми зазвичай спостерігаємо у т.з. «білій культурі», коли явища культури і історії корінних американців апропріюються авторами євро-американського походження. Постмодерна іронія переосмислює

усталені, звичні явища, перевертає канони, стереотипи, перевертає літературно-мистецькі та соціальні норми, позбавляє однозначних оцінок, пропонує читачеві дійти до висновків самостійно. Іронія автора у постмодерністському тексті ніколи прямо не вказує на якісь недоліки. У цьому полягає різниця між «класичним» розумінням понять іронії та пародії (для якого прикметна вказівка на критичність, а то й нігілістичність, спотворення, протест тощо) і постмодерністським їх потрактуванням. Діючи подібним чином Треуер дає можливість корінному читачеві досягнути якими саме чином він повинен зліпити із себе подобу творця власних уявлень про себе, відкидаючи патологічну несамодостатність, яка штовхає визначати себе через сприйняття «Іншого» та шукати способи легітимації свого існування самостійно.

Висновки. Усвідомлюючи проблематичність існування корінних жителів Америки у класичній системі координат лінійного історизму та ідей прогресу капіталістичного складу над племенним, Треуер пропонує у романі «Переклад доктора Апеллеса» власне постмодерністське бачення всесвіту корінних американців, де відсутня традиційна «ось», сформована навкруги минулого і релігійних еталонів, відносно яких вибудовується уявлення про добро та зло, правду і неправду, комічне і жахливе. У романі «Переклад доктора Апеллеса» упраздняється ідеал бінарності світу, натомість формується уявлення про гіперреальність та віртуальні світи, що оточують людину, висувається уявлення про світ як про текст.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Шостак О.Г. Художні вираження національної ідентичності в творчості сучасних північноамериканських письменників корінного походження : монографія. Київ: Талком, 2020. 543 с.
2. Kalb, John D. David Treuer Native American Fiction: A User's Manual and The Translation of Dr. Apelles: A Love Story. *Studies in American Indian Literatures*. 2008. Vol. 20. No 2. P. 113–117.
3. Kennedy, Virginia. A Conversation with David Treuer. *Studies in American Indian Literatures*. 2008. Vol. 20.No 2. P. 47–63.
4. Treuer, David. Native American Fiction: A User's Manual. Saint Paul: Graywolf Press, 2006. 224 p.
5. Treuer, David. The Translation of Dr. Apelles. N.Y.: Vintage contemporaries, 2006. 315 p.
6. Yost, David. Apelles's War: Transcending Stereotypes of American Indigenous Peoples in David Treuer's The Translation of Dr. Apelles. *Studies in American Indian Literatures*. 2010. Vol. 22.No 2. P. 59–74.